

„Cursa infernala” și modelul socio-economic al următorilor 15-20 ani

În filmul *Speed* (1994) – tradus, la noi, „Cursa infernala” - cu actorii Sandra Bullock și Keanu Reeves, un autobuz cu pasageri trebuia să mențină o viteză de cel puțin 80km/h pentru ca o bombă plasată sub el să nu explodeze. Autobuzul lovea din ce în ce mai multe obstacole și era din ce în ce mai avariat în încercarea menținerii vitezei respective.

Printre opțiunile analizate de protagoniști pentru rezolvarea situației se numărau și dezamorsarea bombei sau mutarea pasagerilor din mers într-un alt vehicul (aceasta din urmă fiind reușită în final în film, după o prima încercare eșuată).

Modelul socio-economic occidental seamana cu acest film (pandemia COVID-19 având implicații complexe, dar neschimbând fundamente), chiar dacă sunt diferențe între regiuni.

Mai precis, **capitalismul actual din fiecare țară este ca autobuzul respectiv, doar ca unul „cu burduf”** la mijloc, în care distanța dintre pasagerii din față și cei din spate se mărește la accelerare. La unele autobuze distanța respectivă se mărește mai mult ca la altele, dar la toate se mărește la viteză.

Mașina avansează mai repede decât ar trebui, cu ajutorul supra-creditarilor, tehnologizării motorului (nu și a restului) și specializării producției la nivel cvasi-global.

Acumulează derapaje și daune colaterale, dar - ca în scenariul de mai sus - risca explozii la orice încetinire. La coada autobuzului, ciocnirile și virajele bruște se simt semnificativ mai puternic ca în față.

Precum în film, pentru ca viteza peste posibilitățile normale generează regulat accidente, s-a încercat eliberarea unei autostrăzi doar pentru cursa unor astfel de autobuze, dar, după înlăturarea modelului comunist, s-a observat că viteza în sine suprasolicita unitatea mașinii și că riscul de explozie rămâne. Au apărut, oricum, pe traseu și versiuni „hibrid” de autovehicule (care și ele merg prea repede, prioritizând finalul sperat al cursei).

Motorul tuturor mașinilor mai avansate aflate în „cursă” globală este, de fapt, configurat similar. Partea hibridă privește aspecte nefundamentale pentru funcționarea mecanismelor de viteză.

Deși o parte au ajuns dependenți de viteză, din ce în ce mai mulți alți pasageri (mai ales cei din spate, care nu vad prin parbriz) au rău de mașină, sunt nemulțumiți de locul ocupat (destui stau în picioare) și s-au saturat de viteză, zdruncinături și stres și ar dori să treacă în alt vehicul. Doar că autobuzul de acest tip încă permite majorității să ajungă mai departe decât alte autovehicule. Nu este deloc clar nici cum arată alternativa și cum ar funcționa concret.

De asemenea, în pofida a ceea ce se crede îndeobște, cel puțin în Uniunea Europeană (iar în țările membre foste

comuniste și mai mult), o buna parte din calatori au, de fapt, biletul subvenționat, neacoperind costul calatoriei, iar un procent în creștere face de-a dreptul „blatul”.

Cei care se afla, de facto, la conducere realizeaza ca sunt probleme și ca nu dețin în întregime controlul, dar estimeaza ca o oprire pentru a urca în alt vehicul sau o trecere din mers poate genera o explozie majora, toata lumea riscând sa ajunga sa mearga pe jos (în masura în care s-ar supraviețui). Mulți ocupa locuri situate mai departe de bomba și care au și unele „airbaguri”.

Aproape nimeni nu mai înțelege tot mecanismul de funcționare al mașinii și ce ar trebui facut exact pentru dezamorsare.

Se încearca, practic, sa se „cumpere” timp pentru a gasi alte soluții, costul detonarii parând prea mare politic, social și economic. **Speranța pare sa se lege de urmatorul salt tehnologic**, salt ce ar urma sa genereze atât de mult confort încât am putea trai cu toții în logica paradisiaca a contemplarii.

Întrebarea este daca mașina și combustibilul vor „ține” pâna acolo fara a face, chit ca din mers, macar unele reparații și repoziționari de locuri pentru un echilibru mai bun.

E un risc important sa fie luate decizii inadaptate, mizându-se pe soluții care pot fi mult mai îndepartate în timp decât se presupune. S-a ajuns **parțial** ca în povestea baronului Munchausen care încerca sa se mențină la suprafața tragându-se singur de par în sus, în speța, cu infuzii de mii de miliarde pentru a câștiga timp, dar fara a schimba nimic. În viața reala, daca te tragi singur de par în sus, ridici doar parul.

Cred ca unele modificari sunt chiar necesare. Este, însa, foarte important sa analizam echilibrat și sa nu ne înșelam cu privire la motivele pentru care s-a ajuns în aceasta situație și sa nu credem ca ar exista deja „de-a gata” un alt model care ar putea reprezenta noul vehicul de avut în vedere global.

Ma voi referi mai jos **doar la partea economica** (despre motivele sociale, politice și umane mai largi ale situației actuale vom discuta poate cu o alta ocazie). Desigur, abordarea va fi foarte schematica, încercând, însa, sa surprinda esențialul.

Se poate discuta din numeroase unghiuri, dar trebuie înțeles ca, pe plan pur economic, **modelul capitalist occidental a fost modificat în ultimii 50 de ani de cel puțin doua categorii de factori foarte diferiți** (chiar daca se influențeaza reciproc pâna la un punct).

Pe de o parte, au aparut factori care au stimulat o supra-concentrare de bogăție la vârf și au redus, totodata, costurile greșelilor la nivel de corporații:

(1) **Un factor foarte important a fost natural** - creșterea de bogăție din ultimii 50 de ani a fost generata, în principal, de progresul tehnologiei, nu de creșterea de productivitate a oamenilor ca atare. Oamenii nu mai pot în lumea actuala sa-și creasca relevant productivitatea odata ce au ajuns la maturitate profesionala.

Aceasta înseamna ca polarizarea economica în creștere la nivel global are și o puternica componenta obiectiva pentru ca numeroși oameni nu reușesc, de fapt, sa faca mai multe de la un an la altul, banii suplimentari fiind generați, în esența, de capitalul tehnologic (și de cei care-l dețin).

Daca, în aceeași unitate de timp, un om realizeaza cu o mașina 10 piese și cu alta, mai performanta, face 30 de piese, e greu de spus ca omul și-a crescut productivitatea de 3 de ori (și nu mașina).

Similar, daca acum 100 de ani, un om care avea un cal era angajat sa care lemne cu acesta, calul era de fapt platit mai mult, doar ca nu era evident pentru ca proprietarul încasa prețul muncii amândurora. În prezent este la fel, doar ca sunt proprietari de herghelii și mulți oameni fara cal propriu.

Cât din performanța calului altcuiva ar trebui sa primeasca omul care doar folosește calul la munca în folosul proprietarului calului este o problema în principal politica. Pur economic, raspunsul nu favorizeaza omul. Daca politicul exagereaza, riscul este sa fie stimulate încercari de coordonare a „cailor” altfel decât prin oameni (prin roboți).

Parlamentul European a decis sa nu impoziteze încă tehnologia, probabil pentru a încuraja dezvoltarea acesteia, cu speranța saltului menționat (și pentru ca nici alte țări nu au facut-o).

Va fi în continuare dificil de gasit un echilibru potrivit între (a) nevoia de stimulare a dezvoltării printr-o impozitare mica (care dezavantajează concurențial pe cei care folosesc mai mult forța de munca și mai puțin capital, dar permite competitivitate față de alte țări), (b) pierderea de locuri de munca înlocuite de tehnologie și (c) dificultatea oamenilor de migrare rapida spre activități (și) mai complexe.

(2) **Un alt factor care a favorizat concentrarea bogăției la vârf a fost artificial** – Concepția neoliberalista a stimulat o supra-concentrare de bogăție la vârful piramidei sociale și o reducere implicita a mobilității sociale prin unele modalități „forțate”. Aș puncta doua:

a. Crizele economice regulate ale modelului capitalist (inerente modelului, după cum se cunoaște) au început să fie tratate de câteva decenii, **de fapt, etatist, nu capitalist**, prin cumpărări masive de active financiare pentru a se genera lichiditate în piața (quantitative easing).

Odata ce ai apucat să faci o dată de două ori asta, devine dificil de procedat foarte diferit. Trebuie, însă, înțeles nu doar că se rostogolește un bulgare din ce în ce mai mare (care are implicații diferite pentru numeroase state), ci că această soluție de moderare a efectelor crizelor favorizează mai mult pe cei deja foarte bogați (doar aceștia având active eligibile de magnitudinile respective). Practic, acestora li se cumpără (indirect) de către băncile centrale active financiare la prețuri cvasi-normale, dându-li-se bani cu care aceștia pot parțial cumpara în final de la persoane pe alte paliere ale piramidei active la preț de criza (mai mic).

Unele discuții actuale, în contextul pandemiei COVID-19, legate de granturi directe pentru IMM-uri, au legătura și cu insuficienta canalizare pe ruta obișnuită a lichidităților către cei mai afectați (dar nu pot rezolva decât marginal problema).

Efectul nu este doar un transfer artificial de bogăție către vârf, ci și o încurajare a unor comportamente speculative și de asumare de risc și între crize.

b. Supra-flexibilizarea regimului fiscal, mai ales aferent investițiilor financiare pe termen scurt. Acestea risca să fie mai mult speculații decât investiții și să aspire artificial din productivitatea altora, ducând și la o sarcină fiscală împărțită dezechilibrată.

Pe de altă parte, s-au adoptat din ce în ce mai multe măsuri care (a) au influențat structura economiei, (b) au redus sarcina medie de lucru și (c) au dat gradual numeroase drepturi la nivel individual unor paliere extinse. Unele măsuri au ajuns să fie profund dezechilibrate sau speculative (mai ales în UE). Trebuie, astfel, avut în vedere că:

(1) Procentul din populație care lucrează în Occident este relevant mai redus față de acum 40 de ani;

(2) Ponderea populației active care lucrează în administrația publică a crescut notabil (în multe țări UE fiind în jur de 20%). Desigur, acest lucru vine în destule state cu servicii publice mai bune, dar marea majoritate a costurilor sunt suportate, în final, din ceea ce reușește să facă sectorul privat;

(3) Dintre cei care lucrează în sectorul privat în Occident, aproximativ 17-18% lucrează în producție, față de aproximativ 78% în servicii.

Nu e cazul tuturor serviciilor, dar majoritatea acestora au un potențial foarte scăzut de creștere a productivității, neputând genera mai mult de la un an la altul (și nici nu pot fi exportate în alta țară ca atare).

De exemplu, dincolo de plusul adus de experiență, un frizer nu poate să tunda într-un timp mai scurt, iar un jurist nu poate să analizeze Monitorul Oficial mai repede, fără riscul afectării calității serviciului. De asemenea, un turistic, o lecție privată cu un meditant, un machiaj la un salon de înfrumusețare sau gatitul la restaurant etc nu

prea pot fi grabite.

Or, dacă ce poate face un om într-un an nu poate să crească, nici venitul nu poate să crească (decât dacă se mărește prețul unitar al serviciului sau numărul de ore lucrate).

Încetinirea creșterii economice vestice are legătura și cu această caracteristică a multor servicii (și cu ponderea de mai sus).

Partea de producție are o productivitate în continuă creștere – doar că, după cum menționăm mai sus, în principal, datorită tehnologiei.

(4) Majoritatea celor care muncesc o fac, în medie, semnificativ mai puțin decât generațiile anterioare (mai ales în Europa);

În primul rând, viața activă în economie începe în prezent în jur de 23-30 de ani și se termină în jur de 60-65. Prin urmare, aproximativ 50-60% din viața nu se muncește.

În al doilea rând, numărul de zile oficial nelucrătoare într-un an calendaristic este, în prezent, de peste 37% (104 zile de weekend, plus aproximativ 21-22 de zile lucrătoare concediu, plus aproximativ 10-15 zile, altfel, lucrătoare, în funcție de an, de sărbători legale).

În al treilea rând, programul de lucru zilnic este limitat legal (cum ar și trebui, dar nu a fost așa de la început), ceea ce înseamnă că o persoană poate face mai puține într-o zi de lucru decât în trecut.

Cu alte cuvinte, cei care lucrează o fac cam jumătate din viața, în anii respectivi, peste 37% din zile sunt libere, iar în zilele în care se muncește, se lucrează mai puține ore decât în trecutul industrial capitalist.

Mulți oameni nu realizează toate acestea din motive de genul descris de Konrad Lorenz, precum și pentru că surmenajul are mai multe surse în zilele noastre, iar sarcina de muncă nu este așezată echilibrat în societate (unele persoane muncind excesiv, iar altele mai puțin). În medie, însă, lucrurile stau conform celor de mai sus.

Nu este în niciun caz un exemplu de urmat, dar, pentru contrast istoric, prima lege care limita programul de lucru (în Anglia anul 1819) prevedea pentru copiii între 9 și 16 ani (doar pentru ei) plafonarea programului de lucru zilnic în fabricile și morile de bumbac (doar acolo) la16 ore pe zi. Nu se pune problema de sâmbătă liberă pe atunci, nici de concediu plătit, inclusiv medical.

(5) Majoritatea statelor occidentale s-au angajat să asigure populației drepturi la pensii și îngrijiri medicale.

Acestea nu însemnau inițial mare lucru ca durată de timp, dar acum e foarte diferit. De exemplu, din anii 70” până în prezent, în mai toate țările dezvoltate s-au câștigat peste 10 ani la speranța de viață.

Din perspectiva costului mediu cu pensiile, nu e vorba de o creștere de aproximativ 13% (de la 70 la peste 80 de ani), ci de aproximativ 150-200%, sau mai mult, perioada de susținere a pensiilor de către stat crescând practic de cel puțin două ori, și uneori de trei-patru ori.

Pentru că anii astfel câștigați sunt, în general, de mai slabă calitate din punctul de vedere al sănătății, impactul asupra costurilor sistemelor de asigurări de sănătate a fost și el major. Costurile cu sănătatea în UE au depășit, în medie, 10% din PIB în 2019 (România alocă 5%).

În prezent, în destule țări vestice putem vorbi de o durată de aproximativ 20 de ani, în medie, pe care un adult îi trăiește după ce iese la pensie, cu nevoi, totodată, crescute în domeniul sănătății.

Discuțiile despre mărirea vârstei de pensionare sunt dificile în orice țară și sunt decalate față de saltul de speranță de viață înregistrat între timp. Sarcina economică a tot crescut.

Pandemia COVID-19 a marit efortul și mai mult, așteptările devenind de cvasi-garantare a speranței naturale de viață. Este, desigur, ceva de dorit, dar care vine cu un cost.

(6) Sunt și alte costuri care s-au adăugat progresiv (e.g. concediu anual plătit, concediu medical plătit, indemnizație de șomaj, diverse scutiri și gratuități etc) sau au crescut structural, mai ales în UE;

(7) Scaderea natalității în Occident (combinată cu creșterea speranței de viață) a agravat problemele economice,

deteriorând raportul dintre oamenii în activitate și categoriile de susținut (e.g, pensionari).

(8) Scaderea însemnata a ritmului creșterii populației la nivel global, după saltul de la 1 miliard la 7 miliarde din secolul trecut, a limitat impactul asupra mediului, dar a afectat semnificativ posibilitatea capitalismului de a mai putea beneficia și la nivel global de o evoluție în forma de „piramida” cu unghi larg (supra-producția la nivel planetar necesitând cvasi-inerent aceasta).

Raportat la cele de mai sus, capitalismul occidental are probleme mari și în creștere (cu diferențe între SUA și UE), dar nu se descurcă deloc rau economic. Mai ca este de mirare ca nu se trăiește mult mai puțin bine. Creșterea nivelului de îndatorare în Vest din ultimii 50 de ani are legatura cu cele de mai sus și nuanțează succesul modelului, dar nu modifica esența (o parte din țările occidentale fiind, de altfel, creditori neți la nivel global).

În ceea ce privește alte modele socio-economice, având în vedere situația actuală și perspectivele post-pandemie, **Rusia va rămâne un jucător important** și față de care trebuie manifestat echilibru, **dar va ieși mai rau relativ decât Occidentul din criza actuală, iar modelul sau nu poate reprezenta o alternativă la nivel global.**

Dincolo de impactul pandemiei și acolo și de alte dificultăți, declinul prețului petrolului va pune o presiune enormă pe economia acestei țări în următorii ani, exportul de energie/hidrocarburi reprezentând peste 55% din exporturile Rusiei.

Jocul sau comunicațional va crește, la fel și cel de harțuială de tip, de fapt, asimetric, neimplicând cine știe ce resurse, dar vor fi posibilități reduse pentru investiții în strainatate și pentru alte aspecte de hard power global stabil. Strategiile actuale nu par suficient de adaptate pentru a crește substanța radiației de putere.

Ca orice țară mai disciplinată, mai bine plasată decât majoritatea vecinilor, dens populată, care poate produce aproape orice și cu rezerve de valută mari, **China va ieși mult mai puțin rau din pandemie decât numeroase alte țări, dar recuperarea ei în cursa globală pentru dominație va fi de fapt afectată de criza COVID-19, nu favorizată.**

Din perspectiva atractivității modelului chinezesc pentru alte țări, ascensiunea Chinei din ultimii 30 de ani a fost deosebită și merita respect, dar trebuie înțelese câteva aspecte simple în esență:

(a) A considera modelul economic chinez ca fiind unul preponderent socialist reprezintă o confuzie; Cât timp China a avut o abordare cu adevărat etatistă și socialistă în economie, performanța sa a fost slabă. Doar când a implementat, practic, în mare măsură capitalismul în economie a început ciclul de dezvoltare accelerată al ultimilor 30 de ani.

În modelul economic chinezesc, statul controlează toate companiile strategice, dar aproximativ 80% din salariați țin de sectorul privat, condițiile de lucru ale multor lucrători au fost și rămân semnificativ mai exigente decât pentru omologii lor din Occident, iar beneficiile pentru cei care de fapt nu (mai) contribuie sunt limitate. Pensile sunt încă mici proporțional față de ce este în Vest sau nu există.

Aproximativ 10% din familii dețin 75% din economii. Numărul de miliardari chinezi (în dolari) este de două ori mai mare decât în Germania, de cinci ori mai mare ca în Franța și a ajuns la aproape 50% din numărul miliardarilor din SUA .

Este vorba de un succes economic, dar și de o „polarizare” clar în creștere - pentru că vine la pachet cu modelul cvasi-capitalist (doar că e mai puțin vizibilă pentru că totul încă merge în sus, mass-media este discretă, iar statul este mai atent la acest aspect).

(b) Este mai ușor să crești economic în faza de dezvoltare și mai dificil când ajungi la supra-producție. Deși rămâne semnificativ peste procentul din Vest, ritmul creșterii economice chineze este în scădere și aici sunt motive absolut obiective, statul neputând păstra media procentelor de creștere din ultimii 30 de ani. Din 2010 până în 2019, ritmul anual de creștere a scăzut de la 10,6% la 6,1%.

Dincolo de războiul comercial cu SUA, potențial relevant parțial pentru scăderea de la 6,7% în 2018 la 6,1% în

2019, cred ca a început sa conteze pur și simplul fapt ca ponderea serviciilor în economia chineza este în creștere în defavoarea ponderii producției .

Dupa cum spuneam mai sus, productivitatea majorității serviciilor nu poate crește notabil de la un an la altul nici macar grație tehnologiei, deci majoritatea au o contribuție anuală plafonată la bogăție. China încă are o pondere a producției în economie dubla față de Vest – motiv pentru care poate avea un ritm de creștere peste cel al Occidentului o vreme – dar ponderea respectiva a scăzut de la 46,2% la 39% în ultimii 10 ani. Ponderea serviciilor în aceeași perioadă (2009-2019) a crescut de la 43,4% la 53,9%.

O societate preponderent de servicii este mai bogată, dar mai sensibilă la șocuri și crește lent.

Criza COVID-19 va adânci pentru câțiva ani buni dificultățile în aceasta privință pentru orice bloc net exportator (precum China) pentru ca va reduce temporar încasarile externe, va accelera robotizarea/tehnologizarea și va scurta unele lanțuri de aprovizionare, ducând la relocalizarea în afara Chinei a unor activități (nu așa multe cum se spune, dar relevant totuși). Pandemia poate facilita o vreme și un protecționism suplimentar și alte presiuni, motivate epidemiologic.

(c) Independent de aspectul de mai sus, dacă toți factorii de protecție socială menționați în legătura cu capitalismul occidental (mai ales european) - de exemplu, ponderea pensiilor în costurile statului - ar fi aplicați în aceleași proporții în China, ritmul de creștere ar fi afectat.

(d) Rezervele statului chinez sunt foarte însemnate – echivalentul a aproximativ 3400 de miliarde de dolari , dar acestea trebuie puse în context. Pachetul de stimulare folosit de China cu ocazia crizei din 2008 a fost de peste 12% din PIB. Nu e clar încă ce va fi necesar pentru gestionarea crizei actuale, influențată de pandemia COVID-19, dar valoarea produsului intern brut al Chinei în 2019 a fost de 14 200 miliarde de dolari. SUA a considerat ca are nevoie în prezent de un prim pachet economic de peste 2200 de miliarde pentru a trece mai ușor peste criza coronavirus .

China se va putea, deci, mișca mai bine ca foarte multe țări, dar probleme acasă pot consuma rapid o bună parte din rezervele de mai sus și să lase insuficient pentru un joc cu adevărat global.

(e) Îndatorarea Chinei a crescut notabil după criza din 2008, reducând marja de manevră, chiar dacă aceasta rămâne importantă. Datoria guvernamentală a crescut de la 33,7% din PIB în 2010 la 50,5% în 2018 , iar datoria totală spre 300% din PIB (nu prea departe de nivelul țărilor vestice). China este un creditor net global important, dar la niveluri relevante mai mici decât cifra rezervelor de mai sus (sub Germania, de exemplu).

(f) Pentru ca o lume în care să nu fie o singură putere dominantă este atractivă, de principiu, la nivel individual și China este pragmatică economic și ideologic, situația anterioară COVID-19 ajută China mai mult decât cea actuală.

Deși criza care tocmai a început va permite și Chinei să-și crească influența proprie în unele țări, pe ansamblu, situația va favoriza relativ mai mult Occidentul (din motive de resurse agregate, număr de circuite anterioare care pot fi folosite, diferența de pondere a monedei în rezervele globale, origine geografică a virusului și specificități induse de pandemie).

Sumarizând acest aspect, modelul capitalist are probleme serioase și în creștere, dar încă produce o bogăție semnificativă. Prezintă tendințe similare în toate zonele în care a fost aplicat. În partea vestică, a devenit mai fragil și mai inabil pe partea de proiectare a soft power, dar încă nu pe cea de hard power. Problemele ar putea să apară mai mult din decizii eronate.

În Occident, mai ales în UE, ne aflăm, de fapt, într-un capitalism transformat – cu două exagerări principale. Una ține de o supra-concentrare economică excesivă la vârf (dar care are doar o parte din componente artificiale). Cealaltă privește, de fapt, un socialism ajuns dezechilibrat pe unele paliere.

În aceasta a doua privință, practic avem (a) un palier care nu poate obiectiv să contribuie și trebuie ajutat, (b) un palier care nu poate să contribuie temporar, dar ar putea dacă ar fi sprijinit cu adevărat, (c) un palier cu oameni

care au contribuit o perioada, dar care din motive structurale ajung sa primeasca per total semnificativ peste ce ar fi echitabil fața de alte categorii, dar și peste ce le-ar permite de fapt sa traiasca decent și (d) un palier cu destui oameni care primesc cvasi-speculativ peste ce au nevoie real și e justificat echitabil.

Ca sa fie clar, **partea de exagerare nu-i vizeaza pe cei care au obiectiv nevoie de ajutor și nu pot sa contribuie sau nu pot sa contribuie fara ajutor**, ci pe cei care pot și nu încearca sa o faca sau cer mult mai mult fața de cât au cu adevarat nevoie și fața de cât ofera societății.

Desigur, pentru numeroși oameni, simpla idee ca am trai într-un **model care este în același timp prea capitalist în unele privințe, dar și prea socialist în altele (mai ales în UE)** poate contraria având în vedere viața proprie comparativ cu a altora.

Cred, însa, ca orice privire obiectiva asupra factorilor de mai sus va arata nu doar excesele de la vârf, ci și faptul ca un volum însemnat de bogăție a fost, de fapt, împărțit cu populația în ultimul secol și ca sunt destule anomalii de alocare a sprijinului statului care nu țin de beneficiarii capitalismului din vârful piramidei sociale sau de o lipsa reala de solidaritate, ci de populismul și caracterul speculativ al unor abordari. Se poate muri și din multe taieturi mici, nu doar din unele hemoragii mai mari.

Modificari sunt necesare. Pentru ca atât vârful piramidei, cât și celelalte categorii care au supra-beneficii au o putere politica importanta (unii prin investițiile în economie și în finanțarea partidelor politice, iar alții prin numarul de voturi sau rolul în ținerea celorlalți sub „control”), pare ca s-a optat și în criza actuala, **cel puțin pentru moment**, pentru a „3-a cale”, aceea a cautarii „lampii lui Aladin” –urmarirea suficienței prin tehnologie (cu amânarea reformelor și îndatorare în continuare între timp). Pandemia și reduce opțiunile.

Dupa cum spuneam, însa, și la început, nu este deloc sigur ca vehiculul și combustibilul vor „ține” pâna acolo. Cred ca este riscant pentru ca mai este un drum lung de strabatut pâna la „lampa” respectiva.

Chiar și așa, lumea post-pandemie va necesita un plus de creativitate și reinventare, nu un minus. **Modelul capitalist occidental – descentralizat economic, destul de concurențial și cu grad mare de libertate – are mai multe premise sa faca fața.**

Aparatul de stat al foarte multor state pur și simplu nu are expertiza și experiența necesare pentru a se implica larg în economie, inclusiv post-pandemie. Nu este o chestiune care ține de inteligența în sine. Pur și simplu, una este ca corectezi excese, altceva sa „faci” economie.

O tentație de supra-implicare a statului fața de perioada anterioara COVID-19 poate funcționa rezonabil doar pentru țările cvasi-autonome industrial și cu foarte mare experiența economica directa, precum China (și acolo fiind riscant), sau pentru cele care vor fi pregatite sa funcționeze la un regim de avarie, de cvasi-hibernare, nu pentru cele care ar dori sa revina cât de cât rapid la creștere economica.

China va ramâne unul din jucatorii globali, va mari investițiile în strainatate și va ramâne mai atenta la problemele de mai sus, dar de aici la a considera ca ar putea extinde în lume pe termen mediu modelul economic sau ca ar susține părți însemnate ale lumii cu bani aruncați aiurea este cale destul de lunga.

Pe partea de protecție sociala, modelul economic chinez este, de fapt, mai capitalist decât modelul UE în destule privințe. În plus, implica o disciplina și un nivel de efort greu de implementat în Europa. Nu întâmplator, confucianismul considera îndatoririle omului cel puțin la fel de importante ca drepturile sale.

România reflecta, din pacate, mai toate problemele capitalismului UE și doar o mica parte din avantaje. **Motivele sunt, în principal, interne** (am discutat despre principalele greșeli în materie cu o alta ocazie).

Practic, am reușit sa exageram chiar și exagerarile modelului socio-economic european și am preluat doar parțial partea de motorizare.

Avem diferențe de venit în creștere pe unele paliere, deși suntem departe de a avea cine știe ce bogatași.

„Compensam” cu stimularea nemuncii, lipsa de programe cu adevarat de recuperare a celor saraci și segmente prea mari de „supra-rentieri” din fonduri de stat.

Dupa falimente, distorsiuni ale concurenței și reasezari, capitalul românesc configurat dupa 30 de ani este fragil și

mic față de ce vedem în multe țări din regiune.

Oamenii în nevoie reală sunt sprijiniți prea puțin. Aceasta se întâmplă nu din vina miliardarilor care nu prea există, ci din cauza dispariției efortului și numeroaselor politici publice eronate.

Segmente notabile de populație au fost învățate într-o logică speculativă, primind diverse rente disproporționate fără să li se ceară nimic la schimb, nici măcar comportament civic (ci doar voturi sau, uneori, loialitate partinică, paguboasă pentru interesul general). Este evident, de exemplu, că nu este normal ca numărul de contribuabili în România la sistemul asigurărilor de sănătate să fie de aproximativ 3 ori mai mic decât cel al beneficiarilor și că acest raport nu reflectă corect situația tuturor categoriilor.

La trei decenii de la Revoluție încă nu este vreun program al statului care să învețe românii diferența fundamentală dintre avere și capital.

Concluzionând, modelul capitalist occidental are șanse mari să rămână modelul privilegiat la nivel global, inclusiv în Asia și în următoarea perioadă. Ar trebui făcute modificări importante, dar, pe moment, pare că se merge pe abordarea deja „tradițională” și se întrevad puține ajustări cu adevărat de fond.

Pandemia COVID-19 va lăsa urme serioase, dar va împinge, de fapt, tot în aceleași direcții. Nu trebuie confundată schimbarea locurilor unor sectoare economice din vehicul, cu schimbarea modului de funcționare al mașinii.

Deciziile statelor sunt necesare pentru a reduce șocuri, dar pot și amâna (iar uneori genera) deznodămături, cu investiții eronate enorme între timp. Va trebui mai mult echilibru, dar niciuna din exagerări nu poate fi recalibrată semnificativ fără a genera alte exagerări și va conta și momentul.

România are nevoie de mai mult capitalism, nu de mai puțin, și de o sprijinire socială reală și focusată, nu speculativă.

O abordare „mai” etatistă în România nu este imposibilă, dar nu este sustenabilă (experiența și expertiza economică, precum și situația actuală de la noi, neavând nicio legătură cu ce este în China). Poți să iei dintr-un buzunar și să pui în altul, dar în curând toate buzunarele vor fi goale.

Abordări ferme sunt necesare în numeroase privințe. Un model asumat „autoritar” nu doar că nu ar fi, înșă, bun, dar nu ar avea o șansă rezonabilă pentru că mase prea mari de români au ajuns să îl conceapă abstract, dar nu și concret, în ceea ce-i privește personal (unii din motive bune, alții, proaste).

Cu caracter mai general, este nevoie de un stat **cu mai multe principii, mai bun și mai corect** în economie, **nu „mai mult”**.

Ca multe persoane crescute în țări fost-comuniste și trecute prin tranziții economice dificile, nu sunt un fan al capitalismului neoliberal (mai ales cum a fost configurat la noi) și sunt aspecte serioase de corectat.

Cred, înșă, că aceia care doresc prăbușirea capitalismului european sau chiar o considera certă vor mai avea de așteptat și, de asemenea, că ar trebui să fie foarte atenți la ce își doresc.

Ordinea naturală care s-ar forma în lipsa unui plan alternativ foarte atent gândit, inclusiv economic, risca să fie semnificativ mai puțin bogată și **să ceară mult mai multe de la ei**, mai ales în regiunea noastră.

Între timp, sunt numeroase lucruri care se pot îndrepta destul de rapid la noi și autobuzul economiei României chiar nu poate aștepta cu reparațiile până la finalul „cursei infernale” globale.